

dum passioem suam assidue Patri representat, et per eam nos reconciliat. Hoc enim videtur sentire Calvinus lib. iv. Institut. cap. 18. §. 2. ubi dicit, non esse amplius in terris ullum sacerdotium, cum sit translatum in cœlum, Christo ibi in æternum sacerdote existente.

Respondeo : Aut volunt oblationem que fit in cœlo, esse verum ac proprie dictum sacrificium ; aut solum improprie, et figurate. Si primum, plurima sequentur contra adversarios, et aliqua eorum etiam contra veritatem. Primo, religionem, ac legem Christianam non esse amplius in terris, sed translatum esse in cœlum : nam translato sacerdotio, necesse est ut etiam legis translatio fiat, Hebr. vii. Secundo, in cœlo non esse nudam veritatem, sed umbras etiam, et figuras, ac ceremonias : nam omnia sacrificia proprie dicta, debent esse representativa sacrificii crucis, et cœremonia quedam religionis. Tertio, oportebit adversarios concedere, repeti sæpius oblationem Christi, quod illi nullo modo concedere volunt. Si secundum, tum necesse erit confiteri Christi verum sacrificium in terris offerri, quod nos contendimus, aut certe Christum non esse vere, ac proprie sacerdotem, quod est absurdissimum, et contra manifestas Scripturas. Id autem sequi perspicuum est, quia non potest esse vere, ac proprie sacerdos, qui sacrificium verum, ac proprium offerre non potest.

Quarta Kennitii ratio similis est superiori : perinde enim est Christum sacerdotem pro nobis intercedere, que erat tertia ratio ; et nos per sacerdotem Christum aditum habere ad Patrem, que erat quarta.

Quinta ratio, quod salvare in perpetuum possit, probat eum Salvatorem esse, non autem sacerdotem. Neque hæc ratio dissimilis est secunde ac tertie ; proinde eodem modo refellitur. Quare non probavit Kennitius Christum dici posse æternum Sacerdotem sine oblatione victimæ per Ecclesie Ministros. Est autem hoc loco addendum, nos minime negare, quin Sacerdotium Christi absolute sit futurum æternum ratione effectus, quatenus virtus oblationis ejus consummat in æternum sacrificatos, ut ex Apostolo docet S. Thomas par. 3. quest. xxxi art. 5. Et quia Christus in quo semper residet summa sacerdotalis dignitas, vere manet in

(1) I Cor. V, 7 et 8.

æternum, et semper Deo sacrificium laudis, et gratiarum actionis immolat : tamen ratione officii sacerdotalis proprie dicti, et juxta vaticinium Psalm. cix. Sacerdotium Christi dici existimamus æternum, non quia duraturum sit infinito tempore, sed quia nullum ei sacerdotium unquam succedet. Neque enim David solum ait, Tu es sacerdos in æternum, sed addit, secundum ordinem Melchisedech, id est, ut ex Patribus demonstravimus, Tu es Sacerdos in æternum offerrens per ministros tuos in Ecclesia tua sacrificium corporis, et sanguinis tui in specie panis et vini. Sacrificium autem in specie panis et vini non durabit infinito tempore, et tamen durabit in æternum, quia semper durabit, quamdiu sacrificium proprie dictum necessarium erit, id est, usque ad mundi consummationem. Juravit enim Dominus, et non pœnitabit eum, hoc est, non mutabit unquam hoc sacerdotium cum alio sacerdotio, sicut mutavit sacerdotium secundum ordinem Aaron cum sacerdotio secundum ordinem Melchisedech.

CAPUT VII

Probatnr sacrificium Missæ ex figura agni paschalis.

Alterum testimonium pro sacrificio Missæ sumitur ex lib. Exod. cap. xii et similibus locis, ubi agitur de agno paschali. Est autem hoc argumentum : Celebratio agni paschalis figura erat expressa celebrationis Eucharistiæ. Sed illa immolatio quedam erat victimæ Deo oblata : ergo celebratio Eucharistiæ immolatio victimæ Deo oblata esse debet, ut figura figurato respondeat. Quia vero aliqui, ut Kennitius, negant propositionem, aliqui assumptionem : utraque probanda erit, ac deinde argumenta Kennitii diluenda, quibus hanc rationem infirmare conatur.

Quod igitur celebratio agni paschalis fuerit figura celebrationis Eucharistiæ, probatur primo ex Scripturis, I Corinth. v. *Etiam Pascha nostram immolatum est Christus : itaque epulemur in azymis sinceritatis, et veritatis* (1). Ex hoc loco certo constituere

possumus, Agnum Paschalem, qui et Pascha dicitur in Evangelio, figuram immolationis Christi fuisse : quando autem fuerit impleta, non ita certo ex hoc solo loco constitui potest.

Dicent enim adversarii, Apostolum loqui de immolatione in cruce facta, et de manducatione spirituali, que fit per fidem. Sed nos ex Evangelio probabimus figuram illam proprie impletam fuisse in institutione, et celebratione Eucharistiæ. Nam in primis ex Evangelio constat, Apostolos ante Christi passionem manducasse carnem Christi in novissima cœna, et proinde manducasse verum Agnum Paschalem, ad ejus epulas nos hortatur Apostolus, cum ait : *Itaque epulemur in azymis sinceritatis, et veritatis*. Sed epulum sequitur immolationem : prius enim agnus immolatur, postea comeditur, non e contrario, prius comeditur, et postea immolatur. Debit ergo præcedere immolatio Christi illam manducationem cœnæ, quam fecerunt Apostoli ante passionem Domini ; non ergo passio est immolatio de qua loquitur Paulus, sed etiam consecratio, et oblatio Eucharistiæ est immolatio per Agni Paschalis immolationem figurata.

Præterea, ut ex eodem Evangelio constat, Dominus post cœremoniam Agni Paschalis continuo subjunxit celebrationem Eucharistiæ ; neque distulit in aliud tempus, aut locum, ut aperte ostenderet se nova ista cœremonia finem imponere cœremonia veteri.

Deinde, si consideremus circumstantias utriusque celebrationis, videbimus nullam figuram a Christo manifestius impletam, quam istam. Agnus Paschalis 14 die primi mensis ad vesperam immolari debuit, Exod. xii, et fuit hæc circumstantia summe necessaria, ut ex multis locis Scripturæ probari possit : Eucharistiam Christus instituit hoc ipso tempore, ut notum est. Secundo, agnus immolabatur in memoriam transitus Domini, et liberationis populi de Ægypto : et Eucharistia celebratur in memoriam transitus Domini per passionem ex hoc mundo ad Patrem, et nostræ liberationis de potestate Satanae, que per ipsam Christi mortem facta est. Tertio, agnus immolabatur, ut manducaretur, et esset quasi vaticum peregrinorum : nam ideo manducabatur a Judæis, habitum peregrinorum præ se fe-

rentibus cum baculis, et calcæis etc. Et Eucharistia quid est aliud, nisi relectio, et vaticum peregrinantium ad veram ac celestem patriam ? Quarto, agnus non poterat manducari, nisi a circumcisiois et mundis, et in Hierusalem ; ita Eucharistia non potest sumi, nisi a baptizatis et mundis, et intra Ecclesiam Catholicam existentibus.

Ad hæc, si non implevit Christus eam figuram in institutione Eucharistiæ, dicant adversarii, quando eam impleverit : nam cum, teste Paulo, figura fuerit, debuit necessario impleri.

Dicent fortasse impletam eam figuram a Christo, vel quando ipse manducavit Agnum Paschalem, vel certe quando fuit crucifixus : nec enim aliud occurrit, quod verisimiliter dici possit.

At illud primum, nulla ratione defenditur. Cum enim Dominus Agnum Paschalem manducavit, legem observavit, quod semper faciebat dum in terris viveret, non figuram implevit. Siquidem implere figuram, non est illud ipsum, quod lex præscribit agere, sed aliud aliud ei substituere excellentius, ad quod significandam figura illa præcessorit ; quemadmodum figuram circumcissionis non implevit cum circumcisionem accepit, sed eum Baptismum ei substituit. Unde a Paulo Coloss. ii. Baptismus vocatur Circumcisio Christi non manufacta.

Illud autem alterum de passione Domini, est quidem aliquid, sed non ejusmodi, ut sufficiat. Nam immolatio Agni Paschalis potest quidem dici figura passionis Christi. Nam si agnus ille figura est Eucharistiæ, et Eucharistia est representatio passionis, quis neget etiam agnum illum, fuisse figuram, et representationem passionis ? Quare Joan. xix. videmus Evangelistam reddere causam, cur non fuerint Christi erura in passione confracta, quia scriptum est de Agno Paschali : *Os non comminuetis eis eo* (1) ; tamen magnis immediate, et principaliter cœremonia Agni Paschalis figura fuit Eucharistiæ, quam passionis, ut patet ex circumstantiis paulo ante explicatis. Passio enim non incidit in diem 14, nec in vesperam, sed in meridiem diei 15. Neque fuit Christus crucifixus in memoriam transitus alienius, aut liberationis. Neque crucifigebatur ut manducaretur, nec fuit ullus tunc, qui eum sic immolatum manducaverit. Neque in domo,

(1) Exod. XII, 46 ; Num. IX, 12 ; Joan. XIX, 36. Tom. IV.

aut Hierusalem, sed extra portam in aperto campo immolatus fuit. Denique non solum baptizati et mundi, sed etiam alii possunt ac debent Christum, ut in cruce immolatum, fide manducare: fides enim precedit et Baptismum, et justificationem.

Probatum nunc ex Patrum communi consensu, Agnum Paschalem Eucharistiae figuram fuisse. Tertullianus lib. iv. in Marcionem non procul a fine, exponit de Eucharistia illud Lucae xxii.: *Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum* (1). « Professus, inquit, se concupiscentia concupisse edere pascha, ut suum (indignum enim ut quid alienum concupisceret Deus) acceptum panem, corpus suum fecit etc. » Et paulo ante dixerat, Christum non concupisse vervecinam Judaeorum, cum ait se desiderasse edere Pascha. Quare Tertullianus de Pascha intelligit Eucharistiam, non Agnum Paschalem: non autem per Pascha Eucharistiam intelligeret, nisi Eucharistiam esse crederet per agnum illum paschalem figuratam.

Cyprianus lib. de unit. Eccles. probat non posse extra Ecclesiam manducari utiliter Eucharistiam, quia scriptum est de Agno Paschali: « In domo una comedetur. » Et serm. de cena Domini: « Cena, inquit, disposita inter sacramentales epulas obviaverunt sibi instituta antiqua, et nova: et consumpto agno, quem antiqua traditio proponebat, inconsumptibilem cibum Magister apponit discipulis. »

Ambrosius in cap. i. Lucae: « Quando, inquit, sacrificamus, Christus adest, Christus immolatur; etenim Pascha nostrum immolatus est Christus. »

Gregorius Nazianzenus orat. 2. de Pascha, exponens caeremonias Agni Paschalis, dicit imperasse Deum, ut ad vesperam agnus immolaretur, quia Christus ad vesperam Sacramentum corporis sui discipulis tradidit.

Gaudentius tract. 2. in Exodum, totam celebrationem agni de Eucharistia exponit: « In umbra, inquit, illius legalis Paschae, non unus agnus occidebatur, sed plures. Singuli enim occidebantur per domos, nam sufficere unus non poterat universis. » Et infra: « Idem per singulas Ecclesiarum domos in mysterio panis et vini reficit immolatus; vivificat creditus; consecrantes sanctificat consecratus, haec agni caro, hic sanguis est. »

(1) Luc. XXII, 15.

Hieronymus in cap. xxvi. Matth.: « Postquam, inquit, typicum Pascha fuerat impletum, et agni carnes cum Apostolis comederat: assumit panem, qui confortat cor hominis, et ad verum Paschae transgreditur Sacramentum. »

Joannes Chrysostomus homil. de productione Judae: « In ipsa mensa, inquit, utrumque Pascha, et typi, et veritatis celebratum est. » Et infra: « Fuit quidem aliquando Pascha Judaicum, sed exemptum, et evacuatum est Paschae spiritualis adventu, quod Christus tradidit. Nam cum manduca- rent, et biberent, accepit panem, et fregit, et dixit: Hoc est corpus meum etc. » Et homil. 83. in Matth. de institutione Sacramenti loquens: « Veritatem, inquit, figuram adunxit. » Et paulo post: « Si figura a servitute liberavit, multo magis veritas orbem terrarum vindicabit. »

Augustinus lib. ii. contra litteras Petil. c. 37. « Aliud, inquit, est Pascha quod illi de ove celebrant, aliud quod nos in corpore, et sanguine Domini accipimus. »

Leo serm. 7. de passione Domini, de Pascha loquens: « Ut ergo, inquit, umbra cederent corpori, et cessarent imagines sub praesentia veritatis; antiqua observantia novo tollitur Sacramento, hostia in hostiam transit, sanguinem sanguis excludit, et legalis festivitas dum mutatur, impletur. » Et infra de Sacramenti institutione loquens: « Vetus, inquit, Testamentum consumabatur, et novum Pascha condebat. Discumbentibus enim secum discipulis etc. »

Isichius lib. ii. in Leviticum, cap. 8: « Prius, inquit, figuratam ovem cum Apostolis cenans Dominus, postea suum obtulit sacrificium. » Vide etiam lib. vi. c. 23. Procopius Gazæus in cap. 12. Exodi, idem habet.

Gregorius homil. 22. in Evangelia, totam caeremoniam Agni Paschalis exponit accommodata ad Eucharistiam: « Quid, inquit, sit sanguis agni non jam audiendo, sed bibendo didicistis etc. »

Beda in cap. xxii. Lucae, et ex illo Anselmus in c. 26. Matth.: « Finitis, inquit, veteris Phase solemnibus, quae in commemoratione antiquae de Aegypto liberationis populi Dei agebantur, transit ad novum, quod in sua redemptionis memoriam Ecclesiam frequentare volebat, ut scilicet pro carne agni, ac

sanguine, sui corporis, sanguinisque Sacramentum institueret. »

Rupertus lib. ii. in Exodum, cap. 6. « Tardem, inquit, quarta decima die ad vesperam, ubi illum veteris Paschae agnum comedit cum discipulis suis, tunc ipse novi sacrificii agnus continuo capiendus, et docendus ad immolandum, jam in angustia passionis agonizans, prius propriis manibus Deo Patri semetipsum immolavit, accipiens panem, et vinum, et mira, atque ineffabili sanctificationis potentia transferens haec in corporis sui, et sanguinis Sacramentum. »

Ex his igitur propositio nostri argumenti satis confirmata videtur. Assumptio vero, celebrationem Agni Paschalis, sacrificium quoddam fuisse, minori adhuc negotio comprobabitur. Nam legimus Exodi xii.: *Immolate Phase*. Et infra: *Victima transitus Domini est*. Num. ix.: *Ecce, inquit, quidam immundi super anima hominis, qui non poterant facere Phase, in die illo accedentes ad Moysen, et Aaron dixerunt: Immundi sumus super anima hominis, quare fraudamur, ut non valeamus oblationem offerre Domino in tempore suo inter filios Israel? Et infra: Si quis mundus est, et in itinere non fuit, et tamen non fecit Phase, exterminabitur anima illa de populi suis, quia sacrificium domino non obtulit tempore suo* (1). Ex his habemus Agnum Paschalem vere, et proprie sacrificium fuisse, cum et victima, et sacrificium in Scripturis absolute dicatur: et praeterea offerri Domino per immolationem, quod est veri sacrificii proprium, debuerit.

Adde, quod eodem modo loquitur Evangelium, Marc. xiv.: *Et primo die azymorum, quando Pascha immolabant* (2).

Denique, quid clarius verbis Pauli I Corinth. v.: *Pascha nostrum immolatus est Christus*? (3) Neque enim negabunt Christi passionem verum sacrificium fuisse. Cur autem Paulus sacrificium Christi Paschae immolationem appellaret, si non fuisset verum sacrificium Agni Paschalis immolatio? Neque obstat, quod non offerretur a solis Sacerdotibus, sed a multis non Sacerdotibus. Nam hoc sacrificium fuit institutum, antequam familia Aaron determinaretur ad sacerdotium, et ideo quantum ad hoc sacrificium, mansit antiquum privilegium, ut omnes patresfamilias sacerdotio fungerentur. Vide Philonem lib. i. de vita Moysis.

Sed jam videamus, quid Kemnitius contra hoc nostrum argumentum objiciat in secunda parte Examinis, pag. 758. et 759. Primo, objicit testimonium Augustini, libro de unitate Ecclesiae, contra litteras Petiliani, cap. 16. « Non ea colligant, et commemorent, quae obscure, ambigue, vel figurate dicta sunt, quae quisque sicut voluerit, interpretetur secundum sensum suum: talia enim recte intelligi, exponique non possunt, nisi prius ea, quae apertissime posita sunt, firma fide teneantur. Sed aliquid proferte, quod non egeat interprete, nec unde convincamini, quod de alia re dictum sit, et vos aliud ad vestrum sensum detorqueere conemini. » Et cap. 19. « Haec mystica sunt, aperta sunt, figurata sunt; aliquid manifestum, quod interprete non egeat flagitamus. » Item: « Quod si ambigue posita et pro nobis, et pro vobis possunt interpretari, nihil utique adjuvanti causam vestram, sed plane talia malam causam, vel moras faciendo sustentant. »

Respondeo: Testimonia Scripturae figurata, quia possunt variis modis exponi, non faciunt fidem, nisi ex alio loco Scripturae certo constet, quemadmodum sint accipienda. Scriptura autem tribus modis solet figuram aliquam explicare. Primo quando immediate, et in particulari exponit propriis verbis, quod figurate dictum erat. Hinc ex parabolis Domini de piscibus bonis, et malis in iisdem retibus; et de ovibus, et haedis in eodem ovili, et aliis similibus, Catholici convicerunt Donatistas negantes in Ecclesia esse bonos, et malos: quia Dominus ipse parabolas explicuit, applicans eas ad Ecclesiam Matthaei xiii. et xxv. De qua re vide Augustinum in breviculo collationis tertiae diei. Secundo, quando Scriptura immediate figuram non explicat, tamen approbat Ecclesiae explanationem, dum ei apertissimis verbis testimonium perhibet, quod sit columna, et firmamentum veritatis, I Timot. iii. Augustinus lib. i. contra Crescon. cap. 33. et alibi passim tradit hanc formam argumentandi. Tertio quando Scriptura docet, in verbis quibusdam figuram in Christo, vel a Christo implendam contineri: et deinde manifesta ratione colligimus, quo tempore, et loco fuerit impleta, licet Scriptura id non explicaverit. Nam cum constat aliquam esse figuram, simul constat impleri debuisse:

(1) Exod. XII, 21 et 27: Num. IX, 6 et 13. — (2) Marc. XIV, 12. — (3) I Cor. V, 7.

proinde si possimus ratiocinando concludere, aut tali tempore, et loco fuisse impletam, aut absolute non fuisse impletam, firmissime quod volumus demonstramus.

Nostrium igitur argumentum ex figura Agni Paschalis, et ejusdem figure explicatio habet testimonium a Scriptura secundo et tertio modo. Nam in primis protulimus consensum veterum Patrum Græcorum, et Latinorum, qui est consensus ejus Ecclesie, quam et nos, et adversarii veram Ecclesiam esse, et proinde juxta Apostolum columnam et firmamentum veritatis esse non dubitamus. Deinde, Scriptura testatur illam esse figuram in Christo implendam, ut ex eodem Paulo ostendimus, I Corinth. v. Et nos ex manifestis circumstantiis evidenti ratione conclusimus, aut nunquam, aut in novissima cœna in institutione Sacramenti fuisse impletam.

Porro Augustinus in locis Kennitio citatis, loquitur de figuris illis, quarum explicatio nullum habet a Scriptura testimonium; et ideo semper adjungit esse obscuras, operas, interprete indigentes, et que possint pro arbitrio in varios sensus detorqueri. Non enim simpliciter rejicit argumentum ex figuris sed ex figuris obscuris, et nondum explicatis, vel in alio Scripturæ loco, vel ab Ecclesia. Nam alioqui in ipso libro eodem de unitate Ecclesie, cap. 13. probat Augustinus Ecclesiam constare ex bonis, et malis, ex parabolis zizaniorum, et bonorum ac malorum piscium, et similibus figuratis locutionibus. Solum igitur rejicit argumentum ab illis figuris, quarum est incerta interpretatio; quæ illud erat ex Canticis: *Ubi cubas in meridie*, quod semper Donatistæ jaclabant, ut probarent in sola Africa esse Ecclesiam; quibus Augustinus recte objicit illud Psalm. XVII: *Latera Aquilonis civitas Regis magni* (1); et similia æque obscura.

Adde, quod Augustinus in eo libro, ideo petit a Donatistis testimonia Scripturæ apertissima, nec libenter admittit obscura, quia habebat ipse pro se apertissima testimonia. Nam agebatur de loco Ecclesie, an esset Africa sola, an totus orbis terrarum. Et quia sunt plurima testimonia, que sine ulla obscuritate docent, Ecclesiam in toto orbe terrarum esse futuram; merito Augustinus requirit ab adversario similia testimonia: non enim debent aperta et propria, obscuris et

(1) Cantic. I, 6; Psal. XLVIII, 3.

figuratis cedere. At in aliis questionibus obscurioribus, qualis fuit eo tempore questio de Baptismo, Augustinus non provocat ad aperta Scripturæ testimonia, sed ad Ecclesie auctoritatem, quæ non potest errare in Scriptura explicanda, ut patet ex loco citato contra Cresconium. Quare si Kennitius putat, causam suam similem esse causæ Augustini, proferat apertum testimonium Scripturæ, quod non egeat interprete, ubi legamus Eucharistiæ celebrationem non esse sacrificium, et tum jure poterit cum Augustino rejicere argumenta ex figuris.

Secundo, Kennitius objicit, ex figuris Agni Paschalis multa sequi absurba, si ea ad Eucharistiam applicanda sit. Nam in primis non respondebit figura figurato, cum immolatio Agni Paschalis cruenta fuerit; Eucharistia sit increta. Deinde Agnus Paschalis non a Sacerdotibus, ut Eucharistia, sed a multitudine immolabatur. Et denique sacrificium Agni Paschalis non erat propitiatorum pro peccato, ut nos Eucharistiam esse dicimus, sed in memoriam fiebat liberationis de Ægypto.

Respondeo: Eucharistia non a solo Agno Paschali, sed etiam a sacrificio Melchisedech et a Manna, et ab aliis rebus in testamento veteri figurata fuit: ideo non omnia, que in Agno Paschali fiebant, ad figuram Eucharistiæ pertinent, sed illa tantum, que non pugnant cum impletione aliarum figurarum. Itaque ex figura Agni Paschalis habemus in Eucharistia veram carnem et sanguinem Christi Agni immaculati: sed modo increta, et in specie panis et vini, ut locum habeat alia figura sacrificii Melchisedech in pane et vino oblatis. Atque ita oblatio, et manducatio agni, ad figuram Eucharistiæ pertinet, modus cruenta mactationis, ad hanc figuram non pertinet, quia pugnaret cum figura sacrificii Melchisedech, sicut e contrario forma seu species externa panis et vini in sacrificio Melchisedech, ad figuram Eucharistiæ pertinet: substantia panis et vini interior ad hanc figuram non pertinet, quia pugnaret cum figura Agni Paschalis, que veram carnem substantiam requirit in figurato, ne sit figuratum sua figura vilius. Quod autem modus ille cruenta mactationis non impediatur, quo minus Agnus Paschalis figura fuerit Eucharistiæ, patet ex Augustino lib. XVII. civil. cap. 20. et lib. I, contra

advers. Leg. et Prophet. c. 18. et Leone serm. 8. de passione Domini, qui omnia sacrificia veteris legis quantumvis cruenta, figuratas fuisse docet sacrificii Eucharistiæ.

Jam vero quod attinet ad alterum absurdum, nulla est difficultas. Nam quod in Scriptura dicitur, Agnum Paschalem debuisse a tota multitudine filiorum Israel immolari, non sic intelligitur, quasi debuerint singuli de populo agnum immolare: sed quod debuerit in singulis domibus, ac familiis immolari, patrefamilias proprie, et per se immolante, reliquis per illum immolantibus, et voluntate, ac participatione in sacrificium consentientibus. Quod etiam in Ecclesia circa Eucharistiam observatur: presbyteri enim, qui in Christi familia patres sunt, proprie ac per se immolant, populus autem per illos immolat, et simul voluntate, et participatione in sacrificium consentit.

Denique tertium absurdum, quod Kennitius proferbat, nullius ponderis est. Nam Eucharistiæ sacrificium, ut diximus, non solo agno Paschali, sed multis aliis typis adumbratum fuit. Et quidem Agnus Paschalis typus Eucharistiæ fuit, non ut sacrificium propitiatorum, sed ut commemorativum liberationis, et ut proprie Eucharisticum: sacrificia autem, quæ plurima in lege pro peccato fiebant, ejusdem Eucharistiæ, ut sacrificii propitiatorii, typi ac figuræ fuerunt.

Tertio objicit Kennitius, Agnum Paschalem figuram gessisse passionis Dominicæ, id quod opere probare nititur ex Scripturis et ex ipso etiam Ecclesiastico testimonio, ex præfatione Missæ deprompto.

Sed argumentum jam ante solutum est, Agnus enim Paschalis atriusque rei typus fuit, et passionis, et Eucharistiæ; imo non potuit Eucharistiæ typus esse, quin etiam passionis esset, cum Eucharistia representatio, et commemoratio passionis sit. Neque id proprium est Agni Paschalis, sed commune omnibus sacrificiis legis veteris, ut simul et passionis Dominicæ, et Eucharistiæ figuræ fuerint.

CAPUT VIII.

Probatur sacrificium Missæ ex figuris variorum sacrificiorum Testamenti veteris.

Tertium argumentum sumitur ex cap. xxiv. Exodi, ubi describitur dedicatio, ac celebratio Testamenti veteris. Nam post datam legem in monte Sina, pepigit Deus foedus cum Hebræis, ac promisit eis multa bona, et ipsi vicissim obedientiam mandatorum promiserunt Deo. Sanctum autem fuit hoc foedus solemnibus sacrificiis, et sanguinis aspersione, illis verbis: *Hic est sanguis Testamenti, quod mandavit ad vos Deus*, ut Apostolus recitat Hebr. ix. allegans verba Moysis. Exod. xxiv. (1). Hanc figuram impletam esse in ultima cœna, in institutione Sacramenti Eucharistiæ, nos probavimus supra in I. lib. de Eucharistia, nec videtur ullo modo negari posse. Nam in primis expresse Lucas cap. xxii. et Paulus I Cor. xi. dicunt: *Hic calicis novum Testamentum est in sanguine meo*. Matt. cap. xxvi. et Marcus cap. xiv dicunt: *Hic est sanguis novi Testamenti* (2).

Deinde Patres veteres aperte docent, Christum in ultima cœna condidisse Testamentum novum. Tertullianus lib. iv in Marcionem: In calicis mentione, inquit, Testamentum constituit sanguine suo obsignatum. Idem expresse docent Chrysostomus, et Theophylactus in loca allegata Matthæi, et Pauli: necnon Ambrosius in Paulum, et Beda in Mareum, et Lucam, locis citatis.

Præterea id Lutherani negare non possunt, cum eorum præcipuum argumentum contra sacrificium Missæ hoc sit: «Missa est Testamentum Christi; non igitur est sacrificium.» Hoc argumentum præ omnibus urget Lutherus in libro de captivitate Babylonica, cap. I. et in lib. de abroganda Missa, et alibi urget idem argumentum Kennitius in 2. par. examinis, pagina 753 et 802. Urgent etiam alii communiter. Quid momenti hoc argumentum habeat, postea videbimus: interim accipimus, quod dant, Missam esse Testamentum Christi; inde enim manifeste

(1) Exod. XXIV, 8; Hebr. IX, 20. — (2) Luc. XXII, 20; I Cor. XI, 25; Matth. XXVI, 28; Marc. XIV, 24.

sequitur, Christum in ultima cœna condidisse suum Testamentum et proinde implese figuram Testamenti veteris.

Accedit postremo, quod si Testamentum Christi in cœna factum non fuisset, certe factum fuisset in cruce, ut quidam suspicari videntur. At omnes conditiones Testamenti in cœnam quadrant, nullæ in crucem. Primum qui testatur, vivere debet usque ad completum, et obsignatum Testamentum, Christus in cœna semper vixit, in cruce mortuus est. Quare recte B. Paulus Hebr. ix. non ait Christi morte Testamentum novum factum fuisse, sed confirmatum: non enim testamentum valet, dum vivit, qui testatus est. Deinde qui testatur, sui juris esse debet. Christus in cœna sui juris erat: in cruce non modo captus, et vinctus, sed etiam damnatus, et jam patibulo affixus erat. Tertio qui testatur, semper aliquid mandat hæredibus Christus in cœna: *Hoc est*, inquit, *præceptum meum, ut diligatis invicem*. Et rursum: *Hoc facite*. In cruce nihil mandasse legitur. Quarto qui testatur, aliquid promittit, seu relinquit, idque nominatim exprimere solet, ut etiam personas, quibus relinquit. In cœna Dominus expressit remissionem peccatorum, quæ est promissio propria Testamenti novi, Hierem. xxxi. et expressit etiam hæredes, cum ait: *Pro vobis, et pro multis*. In cruce nihil ejusmodi, excepta promissione soli latroni facta. Quinto qui testatur, testes adhibet, et sicut Moyses, non testes quoscunque, sed ipsam populum convocavit, cum Testamentum vetus nomine Dei sanciebat: sic etiam Christus testes, et non quoscunque sed ipsam Ecclesiam convocare debuit; id fecit in cœna, adherant enim omnes Apostoli, qui Patriarcha fuerunt, et veri Patres totius Christiani populi. Ad crucem nec aderant, nec facile convocari potuissent. Sexto qui testatur, solet disertis verbis explicare Testamentum se facere. In cruce Testamentum Christus ne nominavit quidem; at in cœna expressit nomen testamenti, et quidem illis fere verbis, quibus olim Moyses; ut enim ille dixerat: *Hic est sanguis Testamenti, quod mandavi ad vos Deus*, ita ipse dixit: *Hic est sanguis meus novi Testamenti*. Septimo qui testatur, instrumentum publicum conficit, quod perpetuo vim habeat applicandæ hæreditatis. Id instrumentum Christus in cœna confecit dum Sacramentum instituit; in cruce nihil omnino ejusmodi. Maneat igitur ratum et certum in cœna Testamentum novum

conditum, et proinde figuram Testamenti veteris impletam.

Hoc fundamento posito, ita argumentamur: Sanguis Testamenti veteris apud Moysen erat sanguis victimæ jam immolatæ; et vere, ac proprie sacrificatæ, ut patet Exod. xxiv.; ergo sanguis Testamenti novi apud Christum, est sanguis victimæ immolatæ, et vere, ac proprie sacrificatæ. Est autem sanguis ille sanguis Christi, ut ipse dicit: *Hic est sanguis meus*; ergo ipse fuit victima in cœna immolata, et sacrificata.

Neque responderi potest, sanguinem Christi in cœna fuisse sanguinem victimæ futuræ in cruce. Nam in Exodo prius immolata est victima, deinde sanguis aspersus in populum illis verbis: *Hic est sanguis, etc.* ergo etiam Christus prius debuit se ipse victimam facere, et immolare; deinde de sanguine dicere: *Hic est sanguis, etc.* Preterea, nullo ratio patiter, ut prius sanguis victimæ hauriatur, deinde victima immoletur, cum e contrario ex immolatione sanguis sequatur. Denique, cum in figura Testamenti veteris, Exod. xxiv, tria inveniantur. Primo, promulgatio legis coram populo. Secundo, immolatione victimæ federalis, seu pacificæ. Tertio, aspersio sanguinis, et manducatio victimæ; et Christus impleverit primum, cum ait: *Hoc est præceptum meum etc.* Et tertium, cum ait: *Comedite, hoc est corpus meum; Bibite, hic est sanguis meus*; quis credat prætermissum fuisse secundum, nimirum victimæ immolationem? Ad hoc argumentum nullam legi vel Kennitii, vel aliorum confutationem.

Huc referri possunt omnia illa Scripturæ divinæ loca, ubi describuntur varia sacrificia veteris legis proprie dicta. Illa enim omnia fuerunt typi, ac figure sacrificii Eucharistiæ, ex quo sequitur ut etiam Eucharistia verum sacrificium esse debeat.

Respondet ad hoc argumentum Kennitius in 2. par. Examin. pag. 771. sacrificia veteris Testamenti fuisse quidem figuras impletas in novo Testamento, sed impletas esse in unico sacrificio crucis; et nunc etiam impleri in sacrificiis spiritualibus operum bonorum.

Sed nos contra probamus, figuras fuisse sacrificia illa non solum crucis, et operum bonorum, sed etiam Eucharistiæ dupliciter. Primo ex Patribus. Tertullianus in lib. contra Judæos, cap. 1, aperte dicit, sacrificium Abel figuram fuisse sacrificii Eucharistiæ. Justinus

in Triphone: « Similæ, inquit, oblatio figuræ fuit Eucharistiæ. » Chrysostomus in Psalm. xcvi: « Omnia veterum sacrificia nova superveniens gratia uno complectitur sacrificio. » Augustinus lib. xvii. Civit. cap. 20: « Mensa quam sacerdos novi Testamenti exhibet, de corpore ac sanguine suo est; id est enim sacrificium, quod successit omnibus sacrificiis, quæ immolabantur in umbra futuri. Propter quod etiam agnosceimus vocem illam in Psalmo xxxix. ejusdem Mediatoris, Corpus autem aptasti mihi; quia pro illis omnibus sacrificiis, et oblationibus corpus ejus offertur, et participantibus ministratur. » Leo serm. 8. de passione Domini: « Nunc carnalium sacrificiorum varietate cessante, omnes differentias hostiarum, una corporis et sanguinis tui implet oblatio: et sicut unum est pro omni victima sacrificium, ita nunc unum de omni gente fit regnum. » Vide etiam Isidori in Leviticum lib. v. Isidorum lib. 1, de officiis, cap. 17. et Damascenum lib. iv. de fide, cap. 14. Ex quibus testimoniis Patrum refellitur mendacium Kennitii, pagina 778. ubi sic ait: « Ignota est veteribus illa disputatio, quod abrogatione Leviticorum sacrificiorum, præter sacrificium Christi in cruce, aliud successisset ceremoniale sacrificium in novo Testamento. »

Secundo probatur, quia sacrificium crucis non fuit impletivum figuram illarum, nisi quoad ipsam mactationem, et paucas alias ceremonias. Multæ autem aliæ ceremoniæ sacrificiorum, quæ sine dubio figurales erant, ut quod in tabernaculo offerrentur, quod coram multitudine populi fidelis, quod manus imponerentur super victimam quod victima immolata continuo manducaretur, et aliæ similes, in cruce impleri non potuerunt: quare aut in Eucharistia implentur, aut simpliciter non implentur.

CAPUT IX.

Probatur sacrificium Missæ ex vaticiniis Prophetarum.

Quartum argumentum principale, sumi potest ex vaticiniis prophetarum. Nam, ut recte ait Augustinus epist. 49. quæst. 3. « Nostrum sacrificium non solum evangelicis sed etiam Prophetis libris demonstratum est. » Sex testimonia Prophetarum adduci,

solent, sed postremum est præcipuum, et ideo cætera breviter solum attingemus ut in postremo diutius liceat immorari.

Primum testimonium habetur lib. I Regum cap. ii. prope finem. ubi quidam Propheta innominatus prædicit Heli sacerdoti futurum aliquando tempus, ut cesseret sacerdotium ipsius, et patrum suorum, et surgat novus sacerdos, qui ambulet coram Christo Dei, omnibus diebus. Quem locum exponunt de sacerdotio, et sacrificio Christianorum, quod successit Aaronico, et manebit usque ad mundi consummationem: Cyprianus lib. 1 contra Judæos, cap. 17. Augustinus lib. xvii. civit. cap. 5. Eusebius lib. iv. Demonstrat. Evangel. cap. 26. Gregorius, Beda et Eucherius in comment. ejus loci.

Sed contra objici posset, videri impletum illud vaticinium in Samuele, vel in Sadoe. Nam Samuel, successit Heli; et deinde Salomon ejecit Abiatar, qui descendebat de familia Heli, et constituit pro eo Sadoe, et addit Scriptura, lib. III Reg. cap. 1. id factum esse ut impleretur verbum Domini contra Heli in Silo.

Respondent ad hanc objectionem Augustinus loco citato, vaticinium illud impletum fuisse in Samuele, vel Sadoe, quatenus illi gerebant figuram Christianorum Sacerdotum. Itaque ejectio Heli, erat figura ejectio-nis sacerdotii Aaronici, et assumptio Samuelis, et Sadoe, fuit figura assumptionis sacerdotii Christiani: id quod probat Augustinus ex eo, quod Scriptura cum dicit, ejiciendum Heli cum patribus suis, aperte loquitur de Aaron, siquidem nominat eum, qui primus in exitu de Ægypto constitutus est a Deo Sacerdos.

Secundum vaticinium sumitur ex cap. ix. Proverb. : *Sapientia edificavit sibi domum, immolavit victimas suas, miscuit vinum, et posuit mensam suam*. De hoc loco ita Cyprianus lib. ii. epist. 3. : « Per Salomonem præmonstrat, immolatae hostiæ, et panis, et vini, sed et altaris, et Apostolorum faciens mentionem. » Vide etiam Augustinum lib. xvii. civit. cap. 20. ubi totum hunc locum de Eucharistia exponit.

Tertium testimonium sumitur ex illo Isaie cap. xix. : *Cognoscent Ægyptii Dominum in die illa, et colent eum in hostiis, et muneribus*. Eusebius lib. i. demonstrat. Evangel. cap. 6. et Hieronymus in commentario ex hoc loco, probant, legem esse translatam, quan-

do quidem sacerdotium est translatum, cum apud Ægyptios, id est, apud Gentiles sacrificia Deo vero offerantur. Neque valet responsio Calvini, lib. IV. Instit. cap. 18. §. 4. Isaiam loqui de sacrificiis spiritualibus, quæ a Christianis omnibus offeruntur. Nam in eodem loco fit mentio altaris Domini in loco visibili constituti: *In die illa, inquit, erit altare Domini in medio Ægypti.* Ad sacrificia autem spiritualia nullum altare visibile necessarium est.

Quartum testimonium habetur Isaie LXVI.: *Et assumam ex eis Sacerdotes, et Levitas, dicit Dominus.* Cui simile est illud Hierem. xxxiii. *Non interibit de David vir, qui sedeat super thronum domus Israel, et de Sacerdotibus, et de Levitis non interibit vir a facie mea, qui offerat holocaustomata etc.* Hæc loca Hieronymus in Isaiam, et Theodoretus in Hieremiam, exponunt de sacerdotibus Christi, qui perpetuo permanent usque ad mundi consummationem. Nec possunt aliter exponi, cum apertissime uterque propheta loquatur de conversione Gentium, et ædificatione Ecclesie.

Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 753. agnoscit ista loca debere exponi de novi Testamenti Sacerdotibus: neque aliquid respondet nisi ista vaticinia partim impleta esse in Christo, qui fuit verus Sacerdos, et successit Sacerdotibus Testamenti veteris, partim impleri in omnibus Christianis, qui sunt spirituales Sacerdotes. At neutra expositio facit ad rem. Non de solo enim Christo possunt intelligi ea vaticinia, cum discrete in numero multitudinis ponant Sacerdotes, et Levitas: neque de omnibus Christianis intelligi possunt, cum uterque Propheta distinguat Sacerdotes futuros a reliquo populo.

Dicit aliquis: Loquuntur vaticinia de ministris Testamenti novi, qui successerunt ministris Testamenti veteris, in ministerio doctrinæ et Sacramentorum, licet non successerint in ministerio sacrificandi. At si ita esset, cur vocarentur Sacerdotes? cur Hieremias diceret, illos holocausta oblaturos? Succedere igitur debent veteribus illis veri Sacerdotes, qui sacrificia vere, et proprie offerant.

Quintum testimonium est Danielis VIII. et XI. ubi dicitur Antichristus ablaturos iuge sacrificium: quem locum de sacrificio Missæ exponit Hippolytus Martyr in lib. de Antichristo. Nec obstat, quod Daniel loqui videatur de Antiocho, loquitur enim de An-

tiocho, ut figuram gerebat Antichristi, ut patet ex collatione huius loci, cum Apocalypsi cap. XIII.

Respondet Kemnitius, pag. 733. locum intelligi ad literam de Antiocho, et per Allegoriam tantum de Antichristo: ex allegoriis autem non duci solida argumenta. Sed ex hac allegoria solidissimum argumentum sumi potest. Nam explicata est a Joanne in Apocalypsi, cap. XIII. et a Paulo, II Thessal. II, imo ipse etiam Daniel eam explicat, cum dicit regem istum, qui auferet iuge sacrificium, contra omnes Deos pugnaturum, et contra ipsum Deum patrum suorum. Non enim ista de Antiocho intelligi possunt, quem constat palam coluisse Deos patrum suorum, ut Hieronymus in commentario ostendit, sed in Antichristum optime conveniunt, de quo Paulus scribit, II Thessal. II, quod extollet se super omne quod dicitur Deus.

Respondet secundo Kemnitius, posse intelligi locum istum Danielis de sacrificio spirituali, id est, de predicatione verbi, et Sacramentorum administratione; imo conatur probare, ablatum esse iuge sacrificium ab Antichristo, quia Papa Romanus, ut ipse dicit, sustulit puritatem verbi, et Sacramentorum. At ista omnia vanissima sunt. Nam in primis aliud est tollere, aliud corrumpere. Antichristus non corrumpet, sed simpliciter auferet iuge sacrificium saltem ex publicis templis: unde, ut ibidem additur, manebit locus sacrificii desolatus. Deinde, in Scriptura nusquam appellatur sacrificium absolute, et præsertim in numero singulari, nisi id, quod est vere ac proprie sacrificium. Denique, iuge sacrificium apud Hebræos, non erat sacrificia spiritualia, sed sacrificium proprie dictum, id est, duo agni, qui offerbantur quotidie in holocaustum, unus mane, alter vesperi, ut patet Exod. XXIX. et Num. XXVIII. Quare Daniel cum vocet sacrificium iuge, loquitur de vero ac proprio sacrificio, cuius typus fuit iuge illud sacrificium Hebræorum.

CAPUT X.

Probatum idem ex Malachia.

Sed insigne testimonium pro sacrificio Missæ habetur Malachie I. in illis verbis:

Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, et munus non suscipiam de manu vestra: ab ortu enim solis, usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco sacrificatur, et offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum.

Hoc testimonium non potest intelligi de sacrificio crucis, quia illud non offertur in omni loco, sed semel tantum uno in loco oblatum fuit, nec de sacrificio aliquo Judaico, quia Propheta dicit a gentibus offerendum, et aperte illud opponit sacrificiis Hebræorum. Neque etiam de sacrificiis Gentilium piorum, qui erant in mundo ante Christi adventum, ut Melchisedech, Job, et similia. Hi enim veri sancti inter Gentiles paucissimi erant, ac præsertim temporibus Prophetarum, quando idololatrica mundum plane repleverat, ita ut David diceret: *Notus in Iudæa Deus, in Israel magnum nomen ejus,* Psal. LXXV. Malachias autem contrario modo vaticinatur: *Magnum est nomen meum in gentibus, et ab ortu solis usque ad occasum etc.* Nec denique potest locus hic Malachie intelligi, ut quidam suspicati sunt, de sacrificiis Gentilium idololatrarum: non enim illa oblatio munda ullo modo dici posset, nec Deo vero offerbatur, sed Diis alienis: *Quæ enim gentes immolant,* inquit Apostolus I Corinth. X, *dæmonis immolant, et non Deo.*

Quare nullo modo admittenda est expositio Benedicti Avæ Montani in hunc locum: nam non tantum repugnat omnium Patrum, quos paulo post citabimus, sententiis, sed etiam ipsi Apostolo, et apertissima veritati. Quorsum enim tot millia Martyrum sanguinem profunderè maluerunt, quam communicare in sacrificiis Gentilium, si illa erant sacrificia munda, et Deo grata?

« At, inquit ille, cognoverunt Gentiles magnum quemdam Deum ex motibus colorum, et illi sacrificabant. » Respondeo: Cognoverunt quidem illi Deum, sed non sicut Deum glorificaverunt, et creature potius, quam creatori servierunt, ut Apostolus dicit Rom. I. Itaque vel magno illi Deo non sacrificabant, vel paucissimi, et rarissimi id fecerunt; Malachias autem loquitur de sacrificiis, que in omni loco offeruntur, qualia apud Gentiles iocundis idolis, et demonibus offerbantur. Restat igitur quod nobiscum fatentur etiam adversarii, ut Malachias vaticinetur de sacrificio Ecclesie Christiane, quod et successit Judaicis sacrificiis, et Deo

placet, ac mundum est, et in toto orbe terrarum a Gentibus ad Deum verbo conversis iugiter offertur. Neque obstat, quod Malachias loquitur in presenti, non in futuro; id enim Propheta facit, quia res futuras ita certo norunt Deo eis indicante, ac si presentes intuerentur.

Tota controversia circa hunc locum est, an Malachias loquatur de sacrificio proprie dicto, quale in Ecclesia aut est Eucharistia, aut nullum omnino est; an vero de sacrificio improprie dicto, quales sunt orationes, laudes, bona opera, patientia in persecutionibus, et similia. Nam Philippus in Apolog. Confess. et Calvinus lib. IV. Instit. cap. 18. §. 4. Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 760. et alii contendunt, Malachiam loqui de sacrificiis spiritualibus, ac improprie dictis.

Adducit autem Kemnitius tria argumenta pro sua opinione, quæ facile solvi possunt. Primum est: « Malachias non dicit, sacrificium debere mimici gestibus, ritibus, et actibus in pane et vino representare passionem Christi, et illam actionem esse sacrificium Deo gratum pro vivis et mortuis etc. » Respondeo: Hoc non argumentum, sed impostura est. Neque enim de gestibus, et ritibus, sed de substantia rei, id est, de oblatione sacrificii proprie dicti nostra questio est: ac satis probamus, quod volumus, cum ostendimus ex Propheta testimonio, esse in Ecclesia sacrificium proprie dictum.

Secundum argumentum: « Malachias in genere prædicit futurum in Ecclesia sacrificium mundum, non autem explicat, quale sacrificium. In Testamento autem novo invenimus sacrificia fidelium esse sacrificia spiritualia; I. Petri II. Rom. XI. Hebr. XII. Philipp. II. ergo loquitur Propheta de sacrificio spirituali. » Respondeo: Si in novo Testamento legeremus, nulla esse sacrificia fidelium, nisi spiritualia, argumentum Kemnitii recte concluderet. At nusquam id legimus. Non autem licet concludere ex eo, quod sunt in Ecclesia quædam sacrificia spiritualia; nulla esse, proprie dicta, vel Prophetam loqui de spiritualibus. Alioquin quoniam in Testamento veteri, multa erant etiam sacrificia spiritualia, liceret eodem modo concludere, non fuisse in Testamento veteri sacrificia proprie dicta; et cum Malachias ait: *Non accipiam munus de manu vestra,* intelligeremus eum loqui de sacrificio spirituali, non de proprie dicto, quod aperte falsum est.

Tertium argumentum sumit ex Patribus, quod postea discutiendum est.

Catholici contra his argumentis probant verba hujus Prophetæ intelligenda esse de sacrificiis proprie dictis. Primo, ex voce qua utitur Propheta, nam vocat absolute *מִנְחָה* mincha, ubi duo consideranda sunt. Primo, Scripturam non solere nomen sacrificii absolute ponere, cum loquitur de sacrificio, improprie dicto, sed cum adjuncto aliquo, ut sacrificium laudis, sacrificium justitiæ, hostiam vociferationis etc.; hoc autem loco absolute ponitur oblatio munda. Deinde ipsa vox Hebraica *מִנְחָה* significat proprie certum genus sacrificii externi, quod ex simila, oleo, et thure conficiebatur, ut patet Levit. 2. et 6. et alibi passim.

Ad hoc primum argumentum respondent Calvinus et Kemnitius. Calvinus dicit, Prophetam uti vocabulo sacrificii, quoniam mos est prophetarum cum de conversione Gentium vaticinantur, cultum spiritualem externi legis ritu designare. Sic enim pro conversione ad Dominum, ascensum in Hierusalem, pro Dei adoratione, munerum omnis generis oblationem, pro ampliore ejus notitia, qua in regno Christifideles donandi erant, somnia et visiones ponunt.

Respondeo: Negari non potest, quin sæpissime in Scripturis Testamenti veteris, describantur res futuræ, per typos, et ritus externos legis, ut cum per Hierusalem intelligitur allegorice Ecclesia, per Levitas elei, per sacrificia ovium et boum, sacrificium Eucharistiæ; tamen id fieri solet, cum describuntur res novæ, et futuræ, quæ non erant eo tempore in usu: ideo enim describuntur per figuras, seu per voces tunc cognititas, quia non potuissent aliter intelligi. Ea vero, quæ sunt communia omnibus temporibus, et locis, et quæ non minus tunc in usu erant, quam modo sint, nulla causa est, cur per figuras significari deberent. Porro sacrificia spiritualia, orationes, hymni, eleemosynæ, et similia, communia sunt omni loco et tempore, et passim occurrunt, in Scripturis, tum veteris, tum novi Testamenti. Quare per vocem illam *מִנְחָה* non debet intelligi sacrificium spirituale, quod non erat novum nec futurum, nec ullo modo inasitatum, vel incognitum: sed verum aliquod sacrificium in Ecclesia celebrandum, et tunc incognitum; quale revera est Eucharistia. Non enim ita crasse intelligimus Prophetam, ut existime-

mus oportere nunc offerri mincha proprie dictum, id est, simlam conspersam oleo, et thuri admixtam: sed intelligimus Prophetam per vocem tunc cognitam descripsisse sacrificium novum, et verum, per illud antiquum adumbratum.

Falsum est etiam, quod Calvinus dicit, pro adoratione Dei futura in Ecclesia, poni in Scripturis oblationes munerum omnis generis. Nam illis oblationibus debet respondere aliquid vere futurum, et novum; adoratio autem semper fuit in usu.

Jam vero Kemnitius alia via ingreditur; scribit enim istam ipsam vocem *מִנְחָה* accipi in Scripturis pro sacrificio Spirituali (legimus enim in Psal. cxli. *Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum*) et nomen oblationis haberi Roman. xv. et Philipp. ii. pro conversione Gentium.

Respondeo: David propriissime sacrificium vespertinum usurpavit pro vero, atque externo sacrificio, quod secundum legem quotidie offerebatur ad vesperam, Levit. vi. Neque enim dicere voluit, elevationem manuum suarum in oratione, esse sacrificium vespertinum; elevatio enim manuum omni tempore fieri potest, sed orat Deum ut gratiam habeat orationem suam, sicut habere solet gratum sacrificium vespertinum. Sic enim ait: *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo: elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum*; id est, dirigatur oratio sicut incensum et elevatio manuum sit velut quoddam sacrificium vespertinum. Quod etiam clarius posuit Daniel, cum ait cap. iii: *In animo contrito, et in spiritu humilitatis suscipiamur, sicut in holocausto arietum, et taurorum, et sicut in millibus agnorum pinguium*. Loca autem illa, Roman. xv. et Philipp. ii. ad rem non faciunt. Nam in utroque loco ponitur nomen sacrificii, et oblationis cum adjuncto, non autem absolute: vocat enim oblationem Gentium, vel fidei. Manet igitur nostrum argumentum primum, ex nomine oblationis depromptum.

Secundum argumentum sumitur ex illa voce: *Munda*; opponit enim Propheta oblationem Ecclesiæ mundam, oblationibus immundis Sacerdotum Judæorum. Quod argumentum duobus modis concludi potest. Primo, ex opinione adversariorum, opera bona, quæ a nobis procedunt, omnia sunt immunda, cum sint peccata, et quidem mortalia natura sua. Per oblationem igitur, quam Spiritus

sanctus mundam appellat, non debent intelligi opera nostra, id est, sacrificia improprie dicta, sed sacrificium a Deo institutum, quod ab ipso Deo, non a nobis vim suam habet.

Respondet Kemnitius, opera nostra, esse quidem immunda, ut pannum menstruatæ, tamen in Scripturis aliquando vocari munda, et Deo accepta, I Petri ii.: *Offerentes spirituales hostias acceptabiles Deo per Jesum Christum*, et fideles dicuntur elevare puras manus, I Timoth. ii.: et omnia dicuntur munda mundis, Tit. i.

Sed quærerem libenter a Kemnitio, quomodo in Scripturis dicantur munda, et acceptabilia ista opera. Nam vel sunt vere, ac proprie munda, et tunc ruit eorum opinio de operum nostrorum bonitate: vel non sunt vere et proprie munda, sed dicuntur talia vel ob imputationem Dei, vel quacumque alia de causa, et tunc si Malachias loquitur de sacrificio spirituali, oportebit illa verba: *Offertur nomini meo oblatio munda*, sic exponere: *Offertur nomini meo oblatio vere immunda, sed quam ego mundam esse reputo*. Quæ expositio absurdissima est: nam sententia Malachias indicat oblationem istam Deo placere, quia est munda; non autem esse mundam, quia Deus eam reputet talem.

Secundo Propheta opponit sacrificium ita mundum ex se, et generaliter, ut non possit malitia ministrorum fieri immundum, ei sacrificio, quod facile pollui potest, et quod non est semper mundum. Id patet: nam de sacrificio Judaico dicit: *Offertis panem pollutum*. Et: *Si offeratis cæcum, et claudum, nonne malum est, etc.* ubi ostendit sacrificia illa potuisse pollui. Neque credibile est, ita generaliter fuisse rejecta ratione pollutionis tantum ex parte offerentium, quia eadem ratione et nostrum rejici posset. Et præterea multi Hebræorum bene offerebant; quare si ista esset causa rejectionis, rejecisset Deus in particulari ista, vel illa, non ita in genere omnia. Itaque rejecta sunt generaliter omnia, quia causa erat generalis, cum omnia pollutioni obnoxia essent.

Quod vero illis opponat sacrificium mundum generaliter, et non obnoxium pollutioni, patet, quia dicit: *In omni loco offertur oblatio munda*. Nam si esset mundum ratione offerentium, non in omni loco offerri mundum diceretur, cum in plurimis locis mali ministri, quod est in se, sacrificium

polluant: sed dicitur in omni loco offerri mundum, quia tale est in se, nec potest revera pollui ex malitia ministrorum. Et præterea, si causa repudiationis illorum sacrificiorum est obnoxia fuisse pollutioni, certe opponi debet illis oblatio non obnoxia pollutioni. At sacrificia spiritualia, cum ab opere nostro pendeant, obnoxia sunt pollutioni, et reipsa sæpe polluuntur, non minus nunc a Christianis, quam olim polluerentur a Judæis; ergo loquitur Propheta de sacrificio Eucharistiæ, quod unum, et solum est vere mundum, et quod nullius ministri malitia pollui potest, cum præcipuus Sacerdos sit Christus, et ipse idem sit sacrificium.

Tertium argumentum sumitur ex illis verbis: *Non accipiam munus de manibus vestris etc.* Hinc enim colligitur, oblationem Ecclesiæ non solum esse mundam, sed etiam novam, et quæ antea non fuerit: nam oblatio ista munda, succedit oblationibus Judæorum, quæ occasione pollutionis reprobantur. Non autem succederet, si una cum illis in usu fuisset: debet igitur esse nova oblatio. Et præterea distinguitur a Propheta sacrificium Gentilium, a sacrificio Judæorum; proinde loquitur de sacrificio novo, et quod Judæis in usu non fuerit. Constat autem sacrificia spiritualia precum, psalmorum, et similibus rerum, omnia fuisse apud Judæos; ergo non loquitur de sacrificio spirituali Malachias, sed de sacrificio proprie dicto, quale nullum est in Ecclesia, si Eucharistia non est sacrificium proprie dictum.

Quartum argumentum sumitur ex anti-theis contemptus, et gloriæ Dei, quæ describitur hoc loco a Propheta. Dicit enim S. Malachias per Hæbræos Sacerdotes contemptum ac despectum fuisse nomen Dei: sed per oblationem Gentilium glorificatum. Hebræici autem Sacerdotes Deum offendeant in publico, et visibili sacrificio: ergo gloria Dei apud Gentes nasci debuit etiam ex publico, et visibili sacrificio. Alioqui major fuisset contemptus illatus nomini Dei in sacrificio Gentium: ille enim fuisset contemptus interior, et exterior, et privatus, et publicus: hæc autem gloria esset solum privata, et magna ex parte interior.

Quintum argumentum sumitur ex anti-theis Sacerdotum. Opponit enim Malachias non omni populo, sed Sacerdotibus tantum veteris legis, non omnes Christianos, sed certos homines, qui proprie Sacerdotibus illis succedunt: ergo non loquitur de sacrificio

spirituali, quod ab omnibus Christianis offerri solet, sed de sacrificio proprie dicto, quod a solis veris Sacerdotibus offerri potest. Et quidem quod loquatur de Sacerdotibus tantum, non de omni populo, patet ex illis verbis: *Ad eos, o Sacerdotes, qui despiciis nomen meum etc.* quod autem illis opponat solos Sacerdotes, non autem omnem populum patet ex eodem Propheta. Nam postquam dixerat cap. 1. *Offertur non mihi meo oblatio munda etc.* exponit cap. 111 a quibus offerenda sit ista munda oblatio: *Pugabit, inquit, filios Levi, et colabit eos, quasi aurum, et quasi argentum, et erunt offerentes Domino sacrificium in iustitia, etc.* ubi per filios Levi non possunt intelligi Levitae Testamenti veteris, quia loquitur Propheta apertissime de sacrificio Ecclesie Christianae, et Sacerdotes Leviticos jam reproboverat. Et denique initio capituli legimus: *Eccc ego mitto Angelum meum.* Quae verba exponit ipse Dominus de Joan. Baptista Matth. xi. et inde cogimur totum hunc locum intelligere de adventu Domini, et tempore Testamenti novi. Nec possunt intelligi per filios Levi omnes Christiani, quia filii Levi una tantum pars erat in populo Dei, non totus populus: quare respondet eis pars quaedam populi Christiani, non totus populus. Et confirmatur ex cap. lxxvi. Isaia, ubi, ut paulo ante ostendimus, distinguuntur Sacerdotes a populo Christiano, cum dicitur: *Assumam ex eis Sacerdotes.* Non igitur omnes Christiani sunt proprie Sacerdotes, sed certum quidam ex eis assumpti, ac proinde sacrificium proprie dictum esse debet, quod ab illis tantum et non ab omnibus offeratur.

Denique accedat consensus veterum Patrum, qui locum hunc Malachiae de sacrificio Eucharistiae semper intellexerunt, non de operibus bonis, quae ab omnibus fieri possunt. Justinus Martyr in Dialogo cum Tryphone, disertis verbis (Kemnitio etiam teste) hunc locum exponit de sacrificio Eucharistiae, quod in specie panis, et vini toto orbe terrarum Deo offertur: « De nostris, inquit, Gentium, qui in omni loco offeruntur, sacrificiis, hoc est, pane Eucharistiae, et poculo similiter Eucharistiae, jam tum locutus Malachias, praedixit nos quidem glorificare nomen ejus, vos autem profanare. »

Kemnitius nititur hunc locum depravare, ex eo quod Justinus ibidem addit, Eucharistiam fieri in memoriam passionis Christi, et in gratiarum actionem Deo, qui mundum pro nobis condidit, et nos a peccatis libera-

vit. Hinc enim ipse colligit, sacrificium, de quo Malachias secundum Justinum loquitur, esse sacrificium spirituale, id est, memoriam passionis Domini, et gratiarum actionem Deo pro beneficio creationis, et redemptionis.

Sed frustra laborat. Nam Justinus illis verbis explicat causam finalem sacrificii a Malachia praedicti, non ipsum sacrificium. Sacrificium enim esse dicit oblationem Eucharistiae ex pane, et vino confecta; causam autem sacrificii esse dicit memoriam passionis Domini, et actionem gratiarum. Et sane si liceret hoc modo cavillari, probare possemus, nulla unquam fuisse, ne apud Judaeos quidem, sacrificia proprie dicta: Omnia enim fiebant in representationem passionis Domini, et gratiarum actionem, aut similem aliquam causam.

Irenaeus lib. iv. cap. 32: « Eum, inquit, qui est ex creatura, panem accipit, et gratias agit, dicens: Hoc est corpus meum, et calicem similiter, qui est ex ea creatura, quae est secundum nos, suum sanguinem confusus est, et novi Testamenti, novam docuit oblationem. Quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, offert Deo in universo mundo ei, qui alimenta nobis praestat, primitias suorum numerum: de quo et in duodecim Prophetis Malachias sic praesignificavit: Non est mihi voluntas in vobis etc. » Similia habet cap. 33. et 34.

Hunc etiam locum Kemnitius ad suam sententiam detorquere conatus est, sed usque adeo debilitat, ut vix ulla responsione sit opus. Dicit enim Irenaeum loqui de oblatione eleemosynarum, quae inter actionem Coenae Domini fieri solebat: atque has eleemosynas sacrificium appellasse, quod Deo offerri dici possit, id quod propter Deum pauperibus offertur, juxta illud: *Qui miseretur pauperis, fenerator Deo.* Et illud: *Esurivi, et delistis mihi manducare,* quae duo loca Irenaeus allegat cap. 34.

Sed non advertebat Kemnitius Irenaeum a simili ducere argumentum. Nam cum vellet ostendere, sacrificium Deo exhiberi, non quia ipse indigeat, sed quia nobis utile est gratitudinem erga illum ostendere: affert in exemplum eleemosynam, quae Deo fieri dicitur, cum tamen non sit utilis Deo, sed nobis. Quod autem Irenaeus intelligit Malachiam de sacrificio proprie dicto, non de eleemosynis, patet ex illis verbis, quae habentur in fine capituli 32: « Manifeste, inquit, significans Malachias per haec, quoniam

prior quidem populus cessavit offerre Deo: omni autem loco sacrificium offertur ei, et hoc purum, nomen autem ejus glorificatur in Gentibus. » Et ex illis, quae habentur cap. 34: « Et genus oblationum reprobatum est: oblationes enim et illic, oblationes autem et hic sacrificia in populo, sacrificia et in Ecclesia. » Ubi Irenaeus dicit, sacrificium nostrum succedere illi, quod cessavit apud Hebraeos: et Deum non reprobasse sacrificia absolute, sed genus quoddam sacrificiorum, nimirum Judaicorum. Porro apud Judaeos non cessarunt eleemosyna, et orationes, et alia improprie dicta sacrificia: sed cessarunt vera, ac proprie dicta immolationes, quae non nisi in Hierusalem fieri poterant: ergo loquitur Irenaeus de sacrificio proprie dicto, et tale vult esse sacrificium Eucharistiae. Denique illa verba cap. 32. « Novi Testamenti novam docuit oblationem », nonne clarissime, quod volumus, ostendunt? non enim eleemosyna est nova oblatio, nec propria Testamenti novi, cum etiam apud Judaeos sit, et fuerit in usu.

Tertullianus lib. iii. contra Marcionem declarat sacrificium a Malachia praedictum: « In omni loco, inquit, offertur sacrificium homini meo, et sacrificium purum, gloriae scilicet relatio, et benedictio, et laus, et hymni, quae omnia, cum in te quoque reprehendantur, et signaculum frontium, et Ecclesiarum Sacramenta, et munditiam sacrificiorum etc. »

Hunc locum ad se rapit Kemnitius, ob illas voces: « Gloriae relatio, laus, et hymni. » Sed Tertullianus describit breviter, et more suo, paulo obscurius, totum ritum sacrificii Missae: siquidem in eo sacrificio, et ante, et post consecrationem, et oblationem sacrificii, laudatur Deus, et oratur, et hymni canuntur, ut notum est. Vocat autem Tertullianus benedictionem, ipsam consecrationem Eucharistiae; unde mox subjungit: « Ecclesiarum Sacramenta, et munditiam sacrificiorum. » Denique alludit Tertullianus ad ipsam primam hujus sacrificii oblationem. Dominus enim in ultima cena primo gratias agit, deinde benedixit, et tandem hymnum eccinit: nam hymno dicto exiit in montem olivarum, ut in Evangelio legimus. Quae omnia totidem fere verbis Tertullianus expressit, cum ait: « Gloriae relatio, benedictio, laus, et hymni. »

Profert Kemnitius duo alia loca ex Tertulliano. Unum ex libro contra Judaeos, ubi di-

citur de sacrificiis spiritualibus locutum esse Malachiam, non de terrenis. Alterum lib. iv. contra Marcionem, ubi legitur simplicem orationem de conscientia pura esse sacrificium, de quo loquitur Malachias.

Sed facile est respondere. Tertullianus enim non vocat Eucharistiam sacrificium spirituale, quia non sit vere, ac proprie dictum sacrificium: sed tum quia a Spiritu sancto est, non ab humano, et carnali sensu excogitatum; tum etiam quia non constat victima terrena, sed coelesti, nec carnali modo per gladium et ignem, et sanguinis effusionem, sed modo spirituali per verborum benedictionem, et consecrationem sacrificatur. Neque id durum ulli videbitur, qui cogitet ab eodem Tertulliano in eodem loco, sacrificium Abelis vocari spirituale respectu sacrificii Cain, quia nimirum Abel Spiritu sancto duce sacrificaverit, Cain autem non tam spiritum, quam sensum carnis suae in sua oblatione ducem habuerit. Quod si sacrificium Abel, licet spirituale dicatur, non desinit esse verum, imo etiam cruentum sacrificium; quanto magis Eucharistia poterit spirituale sacrificium appellari, et tamen veteri sacrificii nomen, et rationem retinere? Adde, quod ibidem Tertullianus dicit, sacrificium Abel fuisse figuram Eucharistiae, ex quo sequitur sic ab eo appellari Eucharistiam sacrificium spirituale, quomodo sacrificium Abel.

In altero loco Tertullianus non exponit testimonium Malachiae per orationem, ubi nominat sacrificium, sed ubi nominat incensum. Nam in Hebraea, et Graeca editione sic legimus: *Incensum offertur, nomen meo, et sacrificium mundum.* Ubi vocem illam *incensum*, Tertullianus interpretatur orationem, quod etiam ante eum fecit Irenaeus loco citato, et post eum Hieron. in comment. Malachiae; sed posteriorem vocem, sacrificium, communiter exponunt de Eucharistia.

Cyprianus lib. i. contra Judaeos, cap. 46. ponit in titulo capituli, quod sacrificium vetus evaeuetur, et novum celebretur; ac deinde citat hunc locum Malachiae. Non est autem novum sacrificium, nisi sacrificium Eucharistiae: illa enim spiritualia, quae haeretici commemorant, semper fuerunt.

Eusebius Caesariensis lib. i. demonstr. Evangel. cap. ult. citato loco Malachiae, sic ait: « Sacrificamus igitur Deo altissimo sacrificium laudis, sacrificiumque Deo plenum, et odorem afferens, et sacrosanctum sacri-

cium, sacrificamus novo more, secundum novum Testamentum, hostiam mundam». His verbis aperissime describitur sacrificium Eucharistiae: hoc enim solum est proprium Testamenti novi, et novo more offertur, et est Deo plenum, et sacrosanctum: orationum, et eleemosynarum sacrificia, nec sunt propria Testamenti novi, nec novo more offeruntur, nec sunt Deo plena etc.

Kemnitius citat ex eodem Eusebio lib. I, demonstrat. Evang. cap. 6. aliud testimonium. Scribit enim Eusebius Malachiae sacrificium significare, quod Gentes in toto mundo orationis incensum, et sacrificium mundum, non per cruores, sed per pias actiones essent oblaturae.

At non videtur intellexisse Eusebium Kemnitius illa; enim verba Graeca Eusebii: *Τὸ ἐν εὐχῶν θυμιάμα*, non significant orationis incensum, quasi ipsa oratio sit incensum, seu sacrificium, de quo loquitur Malachias, sed incensum, seu sacrificium, quod per orationem, id est, per verba consecrationis perficitur. Solent enim Patres consecrationis verba, orationes, seu mysticas preces appellare, Deinde etiamsi per incensum intelligere deberemus orationem: tamen sequentia verba ad Eucharistiam pertinent; ipsa enim est sacrificium mundum, quod non per cruorem, sed per pias, et religiosas actiones, id est, per mysticas consecrationes offertur. Itaque Eusebius utroque loco per sacrificium a Malachia predictum intelligit Eucharistiam.

Joan. Chrysostomus in comment. Psalm. LXXV. posteaquam verba Malachiae citaverat, subiungit: «Vide quam luculenter, atque dilucide mysticam interpretatus est mensam, quae est incruenta hostia. Thymiama autem purum vocat sacras preces, quae post hostiam offeruntur». Ex quo loco exponi potest alius ejusdem Chrysostomi ex homil. 2. contra Judaeos [quem citat Kemnitius, ubi verba Malachiae intelligit de cultu spirituali, qui carnali cultui Judaeorum successit. Vocat enim cultum spirituale sacrificium Eucharistiae, quia, ut supra diximus, non carnali modo per gladium, et sanguinis effusionem, sed per Spiritum sanctum, et per verba consecrationis efficitur. Unde ibidem Chrysostomus scribit, nostrum vocari sacrificium mundum, quia adeo excellenter est mundum, ut comparatione ejus omnia alia videantur immunda. Quod encomium certe non quadrat in opera nostra, quae sunt sacrificia im-

proprie dicta, sed in Eucharistiam optime convenit.

Hieronimus in comment. Malachiae, licet per incensum intelligat orationem (quem locum frustra urget Kemnitius tamen per sacrificium intelligit Eucharistiae oblationem; dicit enim offerri Deo hostiam mundam in caeremoniis Christianorum.

Augustinus lib. I. contra advers. legis, et Prophet. cap. 20. tractans tunc locum Malachiae: «Ecclesia, inquit, per successiones Apostolorum immolat in corpore Christi sacrificium laudis». Ubi quod loquatur de vero sacrificio, quod a solis Sacerdotibus proprie dictis offerri potest, patet ex illis verbis: «Per successiones Apostolorum». Illi enim soli recte immolant sacrificium corporis Christi, qui legitime Apostolis succedunt, qui primi a Christo Sacerdotes instituti fuerunt. Quare frivolum est, quod Kemnitius ad hunc locum respondet, ideo non esse contra se, vel pro nobis, quod Augustinus non meminerit mimicae representationis. Nam, ut saepe diximus, non de illa representatione, sed de oblatione Eucharistiae Deo facta controversia est. Quod etiam Kemnitius addit, ab Augustino per incensum intelligi ordines, jam supra declaratum est.

Idem Augustinus de sacrificio corporis Domini in Eucharistia loquens, lib. XVIII. Civit. cap. 35: «Hoc sacrificium, inquit, per Sacerdotes secundum ordinem Melchisedech cum in omni loco a solis ortu usque ad occasum Deo jam videant offerri, sacrificium Judaeorum, de quibus dictum est: Non est mihi voluntas in vobis, jam cessare, negare non possunt, aut alium Christum expectant». Vide eundem lib. XIX. Civit. cap. 23. In oratione contra Judaeos, cap. 9, et in Psal. CVI. in illa verba: *Posuit desertum in stagna aquarum*.

Theodoretus in comment. Malachiae disertis verbis dicit, secundum Malachiae predictionem, nunc immolari agnum immaculatum, loco victimarum irrationalium, quae erant in lege Judaeorum.

Damascenus lib. IV. de fide, cap. 14: «Hoc, inquit, illud est purum et incruentum sacrificium, quod a solis ortu usque ad occasum Dominus oblatum iri per Prophetam praedixit». Denique Rupertus in commentario aperissime de sacrificio Eucharistiae vaticinium exponit.

CAPUT XI.

Idem probatur ex cap. IV Joannis.

Argumentum quintum duci potest ex cap. IV. Evangelii secundum Joannem, ubi Dominus ipse vaticinium Malachiae, de quo satis jam disserimus, explicare videtur, cum sic ait: *Venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem*. Et paulo post: *Venit hora, et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu, et veritate*. Hoc enim loco per adorationem non intelligitur quaevis adoratio, sed solemnitas, et publica, per sacrificium proprie dictum. Id vero tribus argumentis comprobabimus, si primum brevier ostenderimus, in Scripturis non esse inusitatum, ut per adorationem intelligatur sacrificium.

Genes. XXII. Abraham instructus gladio, et igne ad sacrificandum, dixit famulis suis: *Expectate hic cum asino, ego et puer illic usque properantes, postquam adoraverimus, revertemur ad vos*. Hoc loco, *adorare*, sacrificare significat: nam aliqui ubique adorare potuissent, si tantum per adorationem incurvatio quaedam intelligeretur; sed jusserat ei Dominus, ut in monte sacrificaret, et eo proficerebatur, ut diximus, ad sacrificandum gladio, atque igne instructus. Joan. XII. *Erant quidem Gentiles, qui ascenderant, ut adorarent in die festo*. Act. VIII. Eunuchus Aethiops venerat adorare in Hierusalem. In his, et similibus locis (adoratio) sacrificium significat; ideo enim ex loquiquis regionibus homines in Hierusalem veniebant, quia non poterant in alio loco Deo vero sacrificia rite offerri: adoratio autem simplex, ut etiam preces, ubique fieri poterant.

His ergo premissis, Primum argumentum, quo probamus illa verba Domini: *Veri adoratores adorabunt in spiritu, et veritate*, intelligenda esse de sacrificio, ducitur a principali scopo totius illius loci. Questionem proposuerat Samaritana Domino de schismate Judaeorum, et Samaritorum: *Domine, inquit, video, quia Propheta es tu. Patres nostri in monte hoc adoraverunt, et vos dicitis, quia Hierosolymis est locus, ubi adorare oportet*. Ista questio necessario de adoratione per sacrificium intelligenda est. Nam (ut ex

Josepho intelligi potest, lib. XI. antiquit. cap. 8.) schisma Judaeorum, et Samaritanorum exortum est ex eo, quod Samaritani templum aedificaverunt in monte Garizim, et ibi sacrificandum esse contendebant: Judaei autem contra docebant, in solo templo Hierosolymitano legitime sacrificari posse. Hanc igitur questionem, quae tunc multos vexabat, Samaritana Christo ut Prophetae proposuit.

Praeterea ipsa verba Samaritanae cogunt, ut per adorationem intelligamus sacrificium: nam loquitur de adoratione alligata certo loco, et quae alibi non rite fiat: *Vos, inquit, dicitis, quia Hierosolymis est locus, ubi adorare oportet*; ac si dixisset: *Vos Judaei reprehenditis nos, quod extra Hierusalem adoremus juxta ritum Patrum nostrorum, neque alibi, quam in Hierusalem licitam esse adorationem asseritis*. At certe nunquam fuit apud Judaeos adoratio alligata certo loco, nisi ratione sacrificii: loquitur igitur Samaritana de adoratione per sacrificium. Quod si hoc ita se habet, necesse est, ut etiam Domini responsio de adoratione per sacrificium intelligatur, alioqui Dominus non satisfecisset questionem propositam. Ergo cum Dominus ait: *Mulier crede mihi, quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem*: sensus erit, *Veniet tempus, quando non erit alligata adoratio per sacrificium, neque huic monti, neque Hierosolymis, sed in omni loco offeretur Domino sacrificium*. Et hoc est, quod praedixit Malachias: *In omni loco offertur nomini meo oblatio munda*.

Verba autem sequentia: *Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu, et veritate*, hunc sensum faciunt: *Veri adoratores, id est, qui verum Deum legitime colent, nimirum Christiani, adorabunt Patrem, id est, Deo sacrificabunt: in spiritu et veritate, id est, sacrificio spirituali, et vero, non carnali, et typico, ut Judaei faciebant*. Opponitur enim spiritus carni, et veritas figurae: erant enim sacrificia Judaica carnalia, quia in mactatione carnis, et sanguinis effusione consistebant, et simul typi, et umbra erant futurorum. At Eucharistia sacrificium est spirituale, quia (ut saepe diximus) per Spiritum sanctum, et verba consecrationis efficitur, et simul est verum ac impletivum veterum figurarum. Nam et si est etiam typicum respectu sacrificii crucis, tamen respectu sacrificiorum Judaicorum, non typicum, sed verum dicendum est. Ita exponunt